

070187 - Germiyanogulları

18 NISAN 1993

3448 Germiyan-oğulları tarihi üzerine bir araştırma, 1972, 270 sh.
Haz. Mustafa Çetin Varlık, M. 9033 G. 23 S. 1896

İ.Ü.E. Fak. Tarih Bölümü Tezleri (Doktora)

Haz. Abdülkadir ÇİZCAN, s. 248, İstanbul-1984

1 KASIM 1991

madde: Germiyanogulları

A. Br. : c. IX, s. 412

B. L. : c. VIII, s. 4533

F. A. : c. , s.

M. L. : c. V, s. 136-137

T. A. : c. XVII, s. 306-308

956.1064
VA.G

Varlık, Mustafa Çetin

Germiyan-oğulları tarihi: 1300 - 1429 / by
Mustafa Çetin Varlık. - Ankara: Atatürk Univer-
sitesi Edebiyat Fakültesi, 1974.
xv, 190 p., [16] leaves of plates: 1 fold
map; 24 cm. - (Atatürk Üniversitesi yayınları;
no. 288. Edebiyat Fakültesi yayınları; no.
57)

Bibliography: p. 157 - 168
Includes bibliographical references and
index

7237

1. History, Turkey - 1300 - 1428 2. History,
Ottoman Empire I. Title II. (Series)

070187 GERMIYANOĞULLAR Anı. D.T.C.F. Arkeoloji ve San. T. 1990
Uysal, A. Osman: "Germiyanogulları Beyliğinin Mimari Eserleri",
Doktora Tezi, (Danışman: Prof. Dr. M. Oluş ARIK), 454 s.

Germiyanogulları Beyliği (1300-1429) devrinde, hakimiyetleri altındaki şehir, kasaba ve köylerde inşa edilen eserlerden birçoğu zamanla yıkılıp, yok olmuş, bir kısmı ise tümüyle yenilenerek orijinal hâlini yitirmiştir. Bu arada, bazı eserlerin sadece kitabeleri günümüze ulaşabilmiştir.

Araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlara göre, Germiyanlı devrinde inşa edilen Kütahya II. Yakub Çelebi, Kütahya İshak Fakih, Simav Babuk Bey külliyesi ile Yeniceköy Menzil Külliyesi, yapı sayısı üçü geçmeyen, belli bir düzenin görülmediği küçük yapı topluluklarıdır. Bu külliyelerin, ülkenin Osmanlı himayesine girdiği XV. yy. ilk çeyreğinde inşa edilmiş olmaları dikkati çekmektedir.

Kütahya Kurşunlu Camii örneğinde olduğu gibi, camiler daha ziyade kare planlı tek kubbeli yapılar ve önlerinde üç bölmeli son cemaat yeri bulunmaktadır. Mescitler ise esas itibarıyla Selçuklu geleneğini devam ettirmektedirler.

Selçuklu geleneği, Kütahya Vacidiye Medresesi ve Balabaniye Medresesi'nde de izlenmektedir. Yalnız, bu yapılarda, Selçuklu Devrinin zengin süslemeli

taş işçiliği, yerini sadece profilli silmelerle elde edilmiş bir süslemeye bırakır. Bezemedeki bu sadeleşme cephelerde, taçkapılarda ve iç kuruluşta kendini gösterir.

Türbe mimarisinde bir taraftan Selçuklu formlarının devam ettiği görülürken, bir yandan da XIV. yy. da, Batı Anadolu'da gelişen tiplerin örnekleriyle karşılaşmaktadır. Ayrıca, Selçuklu türbelerinden bildiğimiz kriptâ, bu dönem türbelerinde ortadan kalkmaktadır.

Hanlar Selçuklu Devrinden farklı olarak avlusuz inşa edilmişlerdir. Hamamlar ise bir yenilik getirmezler.

Sonuç olarak Germiyanlı Devrinde, bir yandan Selçuklu geleneği sürdürülürken, diğer taraftan yeni yaratmalar meydana getirilmiştir. Fakat eserler, genelde mütevâzi yapılar.

06 OCAK 1994

070187

GERMİYANOĞULLARI

- 1 MUHAMMED FAZIL KANCA, Germiyanogullari beyliginin sosyo-kultürel ve ekonomik yapısı, Fırat Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2005
- 2 RUMEYSA KOCADERE, Germiyanogullari Beyligi'nde edebi kültür ve hayat, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2014

صَبْحُ الْأَعَشَى

في

صِنَاعَةِ الْإِنْشَاءِ

Germiyanogulları (11-13)

تأليف

أحمد بن علي القلقشندني

المتوفى ٨٢١ هجرية - ١٤١٨ ميلادية

شرحته وعلق عليه وقابل نصوصه

الدكتور يوسف علي طویل

دكتوراه دولة في الفلسفة والآداب من جامعة مدريد

الجزء الثامن

- طبعت وقوبلت على طبعة دار الكتب المصرية
وعلى المصادر الأساسية لنصوص الكتاب.
- مذيبة باستدراكات وتصويبات وهوامش توضيحية.
- مستنيرة من الدراسات والأبحاث التي كتبت حول
هذا السفر الثمين من مكتبة العربية.

دار الكتب العلمية

بيروت - لبنان

صبح الاعشى ..... الجزء الثامن ١١

ودَهْلُكَ، وليس بها مملكة مشهورة.

قال في « التعريف »: ولم يرد^(١) من هذه الملوك السبعة كتاب، ولا صدر إليهم خطاب. قال: فإن ورد منهم شيء فتجري مكاتبتهم مثل مكاتبة صاحب الكانم والبرئو. وقد تقدم أن رسم المكاتبة إليهما على ما ذكره في « التعريف »: « أعز الله تعالى نُصْرَةَ الجَنَابِ الكَرِيمِ، وأعزَّ اللهُ تَعَالَى جَانِبَ الجَنَابِ الكَرِيمِ » على ما كتب به القاضي زين الدين طاهر في جواب صاحب البرئو على ما هو مذكور في موضعه.

المقصد الرابع

(في المكاتبة إلى أهل الجانب الشمالي وفيه ثلاثة أطراف)

الطرف الأول

(في المكاتبات إلى أمراء الأتراك بالبلاد المعروفة ببلاد

الرُّومِ المسمَّاة الآن ببلاد الدُّرُوبِ)

قال في « التعريف »: وهي البلاد المنحصرة بين بحري القرم والخليج القسطنطيني، تنتهي في شرقها إلى بحر القرم المسمى بحر نيطش، وفي الغرب إلى الخليج القسطنطيني وتنتهي متشاملة إلى القسطنطينية، وتنتهي جنوباً إلى بلاد الأرمن، يحدُّها البحر الشامي^(٢). قال: وهذه البلاد بلاد متسعة، وهي مُفَرَّقة لملوك مجتمعة، ولكنه^(٣) لا يُطلق عليهم إلا اسم الإمارة، ولا انتظام لكلمتهم، ولا اجتماع لجملتهم، ثم قال: وأكبرهم صاحب كرميان^(٤)، وله بينهم وضع محفوظ، ونظام مرعي.

(١) في التعريف ص ٣١: « وأما الملوك السبعة المسلمون فلم يرد منهم كتاب ولا صدر إليهم خطاب ».

(٢) من: « وهي البلاد المنحصرة حتى البحر الشامي » مختلف الترتيب في التعريف ص ٤٠ عما هنا.

(٣) في التعريف: « وإنما هم لا يطلق... ».

(٤) في التعريف: « كرميان ».

..... الجزء الثامن ١٠

المؤيد، المرابط، المठाغر، العابد، الناسك، الأوحى، فلان، دُخِرَ الإسلام والمسلمين، نُصِرَ العُزَاة والمجاهدين، عَوْنُ جُيُوشِ المَوحِدِينَ، رُكْنُ الأُمَّةِ، عماد المِلَّةِ، جمال الملوك والسلاطين، ولي أمير المؤمنين « والدعاء.

وذكر نحو ذلك في الدستور المنسوب للمقر العلاءي بن فضل الله، ثم قال: ويقال: « صدرت هذه المكاتبة إلى الجَنَابِ العَالِيِ مملوءة الصدر بشكره، باسمه الثغر برفعة قدره، موضحة لعلمه الكريم كَيْتَ وكَيْتَ، وذكر أن خطابه بالجَنَابِ الكَرِيمِ، والطلب والقصد والختم بالإحاطة، وذكر هو وصاحب « التثقيف » أن المكاتبة إليه في قطع الثلث، والعلامة « أخوه » وتعريفه « صاحب مآلي وغانة ».

الجملة الثالثة

(في المكاتبة إلى ملوك المسلمين بالحبيشة)

قد تقدم في المقالة الثانية في الكلام على المسالك والممالك أن ببلاد الحبيشة سبعة ملوك مسلمين، لهم سبع ممالك؛ كل مملكة منفردة بملك، وبها الجوامع والمساجد ينادى فيها بالأذان، وتقام بها الجمع والجماعات، وهم مع ذلك تحت أمر صاحب^(١) أمحرأ ملك ملوك الحبيشة، يختار لولاية ممالكهم من شاء توليته ولا يردون ويصدرون إلا عن أمره، وهي مملكة أوفات والزَيْلَع، ومملكة دَوَارُو، ومملكة أرابيني ومملكة هدية، ومملكة شرحا، ومملكة بالي، ومملكة دارة.

وقد تقدم الكلام عليها وعلى أحوالها مستوفى عند الكلام عليها في المقالة الثانية. قال في « مسالك الأبصار »: وهذه الممالك تجاور ناصع، وسواكن،

(١) ذكره ابن فضل العسري في التعريف ص ٣٠ فقال: صاحب أمجره (بالجيم المعجمة) ملك ملوك الحبيشة، وهو نصراني يحكم على تسعة وتسعين ملكاً، وهو تمام المائة، ومنهم سبعة مسلمون. وهو ملك جليل متسع البلاد.

Yayınlayan
İLİM YAYMA CEMİYETİ
İstanbul 1995

ISBN 975 - 95018 - 0 - 5

Yayına Hazırlayanlar
Doç. Dr. M. A. Yekta Saraç
Y. Doç. Dr. M. Fatih Andı - Y. Doç. Dr. Musa Duman
Dr. Hayati Develi

İrtibat Adresi
Dr. Hayati Develi, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Beyazıt/İstanbul
Tel: 520 75 40 / - Fax: 532 77 86

Baskı Hazırlık
Yücel Dizgi

Engin Ofset'te basılarak Sistem Mücellit'te ciltlenmiştir.

İLİM YAYMA CEMİYETİ GENEL MERKEZİ
Şeker Ahmetpaşa Sok. İbnül Emin Han Kat. 5 Bakırcılar/İstanbul
Tel: 522 18 18 - 522 40 06 - Fax: 522 80 56

166

ZEKERİYA TÜRKMEN

yine çekildiler. Fakat 25 Ekim 1918'de Halep düştü. Böylece deniz ve hava desteği alan İngiliz kuvvetleri Filistin harekâtının galibi olarak çıktılar⁵². 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesinin⁵³ imzalanmasının ardından Liman von Sanders Paşa, Yıldırım Orduları Grubu komutanlığını Adana'da bulunan 7.Ordu komutanı Mustafa Kemal Paşa'ya bırakarak İstanbul'a geldi⁵⁴. M.Kemal Paşa, Yıldırım Ordular Grubu'nun kalan birliklerini Toroslara kadar geri çekerek bir savunma hattı oluşturmaya çalıştı. Nihayet, 7 Kasım 1918 tarihinde Yıldırım Ordular Grubu lağv edildi ve M. Kemal Paşa Genelkurmay emrine verildi⁵⁵. Yıldırım ismi bilahire 1919 Nisan ayında Osmanlı ordusunda müfettişlik uygulamasına geçilince II.Ordu müfettişliği için bir müddet daha kullanıldı⁵⁶.

Sonuç

Karargâhı Almanlardan kurulu olan Yıldırım Orduları Grubu, memleketin ve Türk ordusunun yabancı idi. Bu karargâh, Suriye'de Alman nüfuz ve himayesini kuvvetlendirmek yolundaki gayretleri, hem sevk ve idarede alanındaki gayretleri aksatıyor ve hem de itimadı sarsıyordu. Haberleşmede de dil problemlerinden dolayı aksamalar oluyordu.

Filistin Muharebeleri, mukadderatını yabancı eline teslim eden bir ordunun uğrayacağı akıbeti göstermek bakımından ibret verici misallerle doludur. Bu harpte şu anlaşılmalıdır: Almanlar hakikaten Osmanlı'nın müttefiki olarak Filistin'e gelmemişlerdi; onlar, burada nasıl hakimiyet kurabilir ve bu bölgenin zenginliklerine kavuşabiliriz düşüncesi ile gelmişlerdi. Karargâhlarında da zaten Türklerin fikirlerine pek değer vermedikleri görülmekte idi. Harbin sonuna doğru da Arapları para vs. ile kendi saflarına çekmek için çaba sarfetmişlerdi. Öte yandan, Almanlar Filistin Cephesini açarak Avrupa'daki mücadeleyi Osmanlı topraklarına aktarmak düşüncesinde olduklarını da açığa vurmuşlardı. Nitekim, Galiçya Cephesine Osmanlı ordularının gönderilmesinin sebebi de bu doğrultuda algılanmalıdır. Türkler müttefiklerine bu harpte hulûs-ı kalple bağlılıklarını bildirmişlerken, Almanlar ise daima iktisadî-siyasî çıkarlar çerçevesinde gelişmeleri değerlendirmişlerdir.

Filistin harekâtı sonunda Türkler, İngilizler'e 75.000 esir, 360 top, 300 makineli tüfek, 210 kamyon, 44 otomobil bırakmak durumunda kalmışlardı. Bilançosu oldukça ağır olan bu harekât sonucu, Mısır'a ulaşarak Süveyş Kanalına hakim olmak bir yana, Antep'e kadar düşmanın ilerleyişi bir türlü durdurulamadı. Başarısızlığı kabullenmek istemeyen Falkenhayn'ın hataları yüzünden, Osmanlı orduları bu savaşlarda büyük kayıplar verdi.

⁵² Gn. Kur. ATASE Yay., Aynı eser, s. 614 vdd.

⁵³ Mondros Mütarekesi hakkında geniş bilgi için bk. Gn.Kur.ATASE Yay., *Mondros Mütarekesi ve Tabikatu*, c.I, Ankara 1992.

⁵⁴ Gn. Kur. ATASE Arşivi: 4/11122, Kls: 3707, Ds: 36, F: 1-21; ayrıca bk., Sedat, a.e., s. 296-297.

⁵⁵ BOA. BEO., Harbiye Gelen nr: 340546, 7 Kasım 1918.

⁵⁶ Gn. Kur. ATASE Arşivi: 1/1, Kls: 11, Ds: 164, F: 44.

İLİMÎ ARAŞTIRMALAR

İlim Yayma Cemiyeti, İstanbul 1995.

1

GERMİYANOĞULLARI'NIN TÜRK KÜLTÜR HAYATINDAKİ YERİ

Kemal YAVUZ*

Her devlette olduğu gibi Germiyanoğullarında da kültür hareketleri sonradan ortaya çıkmıştır. Germiyan aşireti daha Malatya civarında iken tarih 1236 yılını göstermektedir. Bu tarihte Anadolu Selçuklu Devleti I. Alaeddin Keykubad'ın vefatı ile parlak devrini kaybetmiş ve II. Gıyaseddin Keyhusrev devri başlamıştı (1236-1246). Bu zamanda Germiyan Türk aşiretinin başında bulunan Alişiroğlu Muzafferüddin'e Anadolu'da baş gösteren Babailer isyanını bastırma vazifesi verilmiştir. Yine bu aileden olan Kerimüddin Alişir Moğollar tarafından öldürülmüştür. Moğol baskısı artınca Germiyan aşireti de batıya çekilmiş, sonunda Kütahya civarına gelip yerleşmiştir.

Kerimüddin Alişir'in oğlu I. Yakub Bey Moğol hakimiyetini tanıyınca Selçuklulardan koparak Germiyanoğulları Beyliğini kurdu ve 1300-1340 yılları arasında kırk yıl boyunca Beyliğini idare etti. 1340 yılında vefat edince yerine oğlu Mehmed Bey geçti. 1361 yılında Mehmet Bey'in ölümü ile Beyliğin başına Süleyman Şah gelmiş ve Germiyanoğullarını idareye başlamıştır.

On üçüncü yüzyılın başından beri Selçuklular zamanında başlayan kültür hareketleri de git-gide canlılığını artırmıştı. Asrın başında Türkçe eser verme durumu yeni yeni görülmeğe başladı. Her ne kadar Farsça yazı dili olarak devam etse de artık Türkçe eser verme zamanı gelmişti. Bunu halk istiyordu. Sonra tebasının tamamı Türk olan bir devletin şair ve yazarlarının halka anlatacağı şeyler vardı. Bunlar da Türkçe yazdıkları zaman sözlerini geçirebilir, dertlerini anlatabilirlerdi. İşte bu sebeptendir ki Ahmet Fakih ve Hoca Dehhanî gibi şairler Türkçe söylemeye başladılar. Ahmet Fakih *Çarh-nâme* ve *Evsaf-ı Mesacidü's-Şerife* adlı eserlerini yazarken, Hoca Dehhanî de Türkçe gazeller söylüyordu. Bunlar bilindiği kadarı ile bu yüzyılın Türkçe yazan ilk şairleri idiler.

Buna paralel olarak ilim ve edebiyat alanında eserler veriliyordu. Bir yandan Mevlâna'nın babası Sultanü'l-Ulemâ Bahaeddin Veled Konya'ya gelmişlerdi. Bahaeddin Veled'in 12 Ocak 1231 tarihinde vefatı Mevlâna Celâleddin-i Rûmî'nin babasının yerine geçerek vaaz ve fetvalar vermesini icab ettirdi. Bu sırada Sad-

* Prof. Dr., İ. Ü. Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

yine çekildiler. Fakat 25 Ekim 1918'de Halep düştü. Böylece deniz ve hava desteği alan İngiliz kuvvetleri Filistin harekâtının galibi olarak çıktılar⁵². 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesinin⁵³ imzalanmasının ardından Liman von Sanders Paşa, Yıldırım Orduları Grubu komutanlığını Adana'da bulunan 7.Ordu komutanı Mustafa Kemal Paşa'ya bırakarak İstanbul'a geldi⁵⁴. M.Kemal Paşa, Yıldırım Ordular Grubu'nun kalan birliklerini Toroslara kadar geri çekerek bir savunma hattı oluşturmaya çalıştı. Nihayet, 7 Kasım 1918 tarihinde Yıldırım Ordular Grubu lağv edildi ve M. Kemal Paşa Genelkurmay emrine verildi⁵⁵. Yıldırım ismi bilahire 1919 Nisan ayında Osmanlı ordusunda müfettişlik uygulamasına geçince II.Ordu müfettişliği için bir müddet daha kullanıldı⁵⁶.

Sonuç

Karargâhı Almanlardan kurulu olan Yıldırım Orduları Grubu, memleketin ve Türk ordusunun yabancı idi. Bu karargâh, Suriye'de Alman nüfuz ve himayesini kuvvetlendirmek yolundaki gayretleri, hem sevk ve idarede alanındaki gayretleri aksatıyor ve hem de itimadı sarsıyordu. Haberleşmede de dil probleminden dolayı aksamalar oluyordu.

Filistin Muharebeleri, mukadderatını yabancı eline teslim eden bir ordunun uğrayacağı akıbeti göstermek bakımından ibret verici misallerle doludur. Bu harpte şu anlaşılmalıdır: Almanlar hakikaten Osmanlı'nın müttefiki olarak Filistin'e gelmemişlerdi; onlar, burada nasıl hakimiyet kurabilir ve bu bölgenin zenginliklerine kavuşabiliriz düşüncesi ile gelmişlerdi. Karargahlarında da zaten Türklerin fikirlerine pek değer vermedikleri görülmekte idi. Harbin sonuna doğru da Arapları para vs. ile kendi saflarına çekmek için çaba sarfetmişlerdi. Öte yandan, Almanlar Filistin Cephesini açarak Avrupa'daki mücadeleyi Osmanlı topraklarına aktarmak düşüncesinde olduklarını da açığa vurmuşlardı. Nitekim, Galicya Cephesine Osmanlı ordularının gönderilmesinin sebebi de bu doğrultuda algılanmalıdır. Türkler müttefiklerine bu harpte hulûs-ı kalple bağlılıklarını bildirmişlerken, Almanlar ise daima iktisadî-siyasî çıkarlar çerçevesinde gelişmeleri değerlendirmişlerdir.

Filistin harekâtı sonunda Türkler, İngilizler'e 75.000 esir, 360 top, 300 makineli tüfek, 210 kamyon, 44 otomobil bırakmak durumunda kalmışlardı. Bilançosu oldukça ağır olan bu harekât sonucu, Mısır'a ulaşarak Süveyş Kanalına hakim olmak bir yana, Antep'e kadar düşmanın ilerleyişi bir türlü durdurulamadı. Başarısızlığı kabullenmek istemeyen Falkenhayn'ın hataları yüzünden, Osmanlı orduları bu savaşlarda büyük kayıplar verdi.

⁵² Gn. Kur. ATASE Yay., *Aynı eser*, s. 614 vdd.

⁵³ Mondros Mütarekesi hakkında geniş bilgi için bk. Gn.Kur.ATASE Yay., *Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, c.I, Ankara 1992.

⁵⁴ Gn. Kur. ATASE Arşivi: 4/11122, Kls: 3707, Ds: 36, F: 1-21; ayrıca bk., Sedat, *a.e.*, s. 296-297.

⁵⁵ BOA. BEO., Harbiye Gelen nr: 340546, 7 Kasım 1918.

⁵⁶ Gn. Kur. ATASE Arşivi: 1/1, Kls: 11, Ds: 164, F: 44.

GERMİYANOĞULLARI'NIN TÜRK KÜLTÜR HAYATINDAKİ YERİ

Kemal YAVUZ*

Her devlette olduğu gibi Germiyanoğullarında da kültür hareketleri sonradan ortaya çıkmıştır. Germiyan aşireti daha Malatya civarında iken tarih 1236 yılını göstermektedir. Bu tarihte Anadolu Selçuklu Devleti I. Alaeddin Keykubad'ın vefatı ile parlak devrini kaybetmiş ve II. Gıyaseddin Keyhusrev devri başlamıştı (1236-1246). Bu zamanda Germiyan Türk aşiretinin başında bulunan Alişiroğlu Muzafferüddin'e Anadolu'da baş gösteren Babailer isyanını bastırma vazifesi verilmiştir. Yine bu aileden olan Kerimüddin Alişir Moğollar tarafından öldürülmüştür. Moğol baskısı artınca Germiyan aşireti de batıya çekilmiş, sonunda Kütahya civarına gelip yerleşmişti.

Kerimüddin Alişir'in oğlu I. Yakub Bey Moğol hakimiyetini tanıyınca Selçuklulardan koparak Germiyanoğulları Beyliğini kurdu ve 1300-1340 yılları arasında kırk yıl boyunca Beyliğini idare etti. 1340 yılında vefat edince yerine oğlu Mehmed Bey geçti. 1361 yılında Mehmet Bey'in ölümü ile Beyliğin başına Süleyman Şah gelmiş ve Germiyanoğullarını idareye başlamıştır.

On üçüncü yüzyılın başından beri Selçuklular zamanında başlayan kültür hareketleri de git-gide canlılığını artırmıştı. Asrın başında Türkçe eser verme durumu yeni yeni görülmeğe başladı. Her ne kadar Farsça yazı dili olarak devam etse de artık Türkçe eser verme zamanı gelmişti. Bunu halk istiyordu. Sonra tebasının tamamı Türk olan bir devletin şair ve yazarlarının halka anlatacağı şeyler vardı. Bunlar da Türkçe yazdıkları zaman sözlerini geçirebilir, dertlerini anlatabilirlerdi. İşte bu sebeptendir ki Ahmet Fakih ve Hoca Dehhanî gibi şairler Türkçe söylemeye başladılar. Ahmet Fakih *Çarh-nâme* ve *Evsaf-ı Mesacidü's-Şerife* adlı eserlerini yazarken, Hoca Dehhanî de Türkçe gazeller söylüyordu. Bunlar bildiği kadarı ile bu yüzyılın Türkçe yazan ilk şairleri idiler.

Buna paralel olarak ilim ve edebiyat alanında eserler veriliyordu. Bir yandan Mevlâna'nın babası Sultanü'l-Ulemâ Bahaeddin Veled Konya'ya gelmişlerdi. Bahaeddin Veled'in 12 Ocak 1231 tarihinde vefatı Mevlâna Celâleddin-i Rûmî'nin babasının yerine geçerek vaaz ve fetvalar vermesini icab ettirdi. Bu sırada Sad-

* Prof. Dr., İ. Ü. Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

D. 2824

MERSİN
SUNTA 2004- Kütahya → 111567
- Germiyan → 111567

GERMİYAN BEYLİĞİ DÖNEMİNDE KÜTAHYA'DA MEVLEVİLİK

İsmail ÇİFTÇİOĞLU*

Özet. - Anadolu'da, XIII. Yüzyılda yayılmaya başlayan tasavvufî faaliyetler, XIV. Yüzyıl başlarında, Beyliklerin bağımsızlıklarını elde etmeleri ile daha geniş çevrelere ulaşmıştır. Bu fikrî akımların içinde hitap ettiği kitlelerin fazlalığı bakımından, bilhassa Bektaşilik ve Mevlevilik önde gelmekte idi. Germiyan Beyliği Dönemi'nde Kütahya'da Mevleviliğin yayılışında, öncelikle Mevlânâ oğullarının faaliyetlerinin etkili olduğu görülmektedir. Mevlânâ'nın oğlu Sultan Veled ile torunu Ulu Ârif Çelebi'nin Kütahya'ya yaptıkları ziyaretler, Mevleviliğin yörede tanınmasında önemli rol oynarken, yine Mevlânâ ailesinden olan Celâleddin Ergun Çelebi'nin şehir merkezinde kurmuş olduğu Mevlevihâne de, bu tasavvufî akımın daha da kuvvetlenmesine zemin hazırlamıştır. Mevleviliğin Germiyan sarayında kabul görmesi, I. Yakub Bey dönemine rastlamaktadır. Kendisi bir Mevlevî olan Yakub Bey, Ulu Ârif Çelebi nâmına Karahisar (Afyon) Mevlevihânesi'ne zengin vakıflar tahsis etmiştir. Yakub Bey'in oğlu Musa Bey de, Eğirdir'deki Mevlevihâne için bir kısım emlakını bağışlamıştır. Kütahya'da Germiyan Beyliği Dönemi'nde gelişen Mevlevilik kültürü, Osmanlılar zamanında da yaşatılmış, şehirdeki Mevlevî dergâhu hem mimarî açıdan korunmuş, hem de zengin vakıflarla desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mevlevilik, Germiyan Beyliği, Ergun Çelebi, I. Yakub Bey, Sultan Veled, Ulu Ârif Çelebi.

Abstract. - The sufistic activities that started to spread in the 13th century in Anatolia became more widespread with the principalities becoming independent. Among these ideal trends, especially Bektaşilik and Mevlevilik were led when the number of the people they address is taken into account. In the spread of Mevlevilik during the reign of Germiyan Principality in Kütahya, the activities of the sons Mevlânâ had been influential. The visits of Mevlânâ's son Sultan Veled and his grandson Ulu Ârif Çelebi to Kütahya played an important role in Mevlevilik's becoming known in the region and the Mevlevihâne founded in the city center by Celâleddin Ergun Çelebi from Mevlânâ family caused this sufistic trend to become stronger. Mevlevilik was adopted in Germiyan palaces during the reign of I. Yakub Bey who himself was a Mevlevî allotted prosperous foundations to Karahisar (Afyon) Mevlevihâne on behalf of Ulu Ârif Çelebi. Yakub Bey's son Musa Bey, donated some of his estate to Mevlevihâne of Eğirdir. Mevlevilik which developed during the reign of Germiyan Principality in Kütahya, continued during the Ottomans reign and both the architectural style of Mevlevihâne was protected and the Mevlevihâne was supported by prosperous foundations.

Key Words: Mevlevilik, Germiyan Principality, Ergun Çelebi, I. Yakub Bey, Sultan Veled, Ulu Ârif Çelebi.

* Yard.Doç.Dr. Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

GERMİYANOĞULLARI MUHİTİNDE
AHİLER VE ZAVİYELERİ

Cevdet YAKUPOĞLU

ÖZET

Türkiye Selçukluları Devletinin parçalanmasını niteleyen bu günkü Kütahya, Uşak ve Denizli illerinde Selçukluların Uc beyliği olarak ortaya çıkan Germiyanogulları Beyliği, Anadolu Türk tarihinde önemli bir yer işgal eder. Bu beyliği idare eden beyler ve devlet adamlarının gayretleri sayesinde adı geçen bölge, XIV. yüzyıl boyunca ve XV. yüzyıl ilk yarısında sosyal, kültürel ve ekonomik bakımdan büyük ilerleme göstermiştir. Bölge şehir ve kasabalarında, köylerinde, ulaşım yolları üzerinde zaviyeler inşa eden, buralarda geleni geçeni ağırlayan, buldukları şehirde esnaf örgütünün en büyük temsilcileri olan Ahilerin bu gelişmedeki rolü gerçekten incelemeye değerdir.

Germiyanogulları topraklarının Osmanlılara devredilmesinden sonra da Ahiler bölgedeki etkin faaliyetlerini uzun süre devam ettirmişlerdir. Aşağıda, Ahilerin Kütahya, Denizli ve çevre kazalardaki faaliyetleri ile bunların adlarına açılmış zaviyeler ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kütahya, Denizli, Ahiler, Zaviyeler, Vakıflar

AKHIS AND ZAVIYES (SMALL DERVISH LODGE)-IN
GERMİYANOĞULLARI DISTRICT

ABSTRACT

Germiyanogulları which emerged as a Seljuk's marcher lordship in Kütahya, Uşak and Denizli provinces after the disintegration of the Turkey Seljuk State has an important place in the Anatolia Turk history. With the effort of the seignior and statesmen who administered this seigniorial the mentioned region showed a great

* Yrd. Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Tarih Bölümü,
yakupoglu@kastamonu.edu.tr

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 4/3 Spring 2009

2264-2285

improvement socially, culturally and economically in the XIV century. It is valuable to examine the role of the Akhis in this improvement who have constructed zaviyes on the roads of provinces, towns and villages in the region, hosted the passerbys, and who are the biggest representatives of the artisan organization in the cities.

The Akhis had continued their active proceedings in the region for a long time after the Germiyanogulları land had succeeded to the Ottomans. Below the proceedings of the Akhis in Kütahya, Denizli and surrounding towns and the zaviyes constructed after their names will be dealt.

Key Words: Kütahya, Denizli, Akhis, Zaviyes, Foundations

Giriş

Selçukluların Anadolu'da Süleymanşah liderliğinde gerçekleştirdiği fetih hareketleri sırasında M.1077'lerde Kütahya havalisinin zikri geçmektedir. Asi Selçuklu şehzadesi El-basan ve Bizans tahtını ele geçirmeye çalışan N. Botaniates adlı komutan Kütahya çevresinde güçlerini birleştirerek İzmit üzerine yürümüşlerdir. Ancak bu yıllarda şehir görünümü bir Kütahya'dan bahsetmek henüz mümkün değildir. XII. yüzyılda ise Kütahya bölgesi Türk-Bizans mücadelelerinde sık sık el değiştiren bir mülk vaziyetinde idi. Konya merkezli olarak İç Anadolu'ya sıkışmış bulunan Türkler, Bizans'a karşı gaza faaliyetlerinde Kütahya üzerinden batıya ve kuzeybatıya hareket etmekte idiler. Bizans imparatorları da Selçuklular üzerine bu civardan geçerek baskınlarda bulunmakta idiler.¹

1176'daki Kumdanlı (Miryokefalon) zaferini kazanan Selçuklu kuvvetleri bu tarihlerden itibaren artık Kütahya havalisinde kalıcı fetihler gerçekleştirmişlerdir (M.1182). Öyle ki, Sultan II. Kılıç Arslan, hükümdarlığının son yıllarında ülkesini oğulları arasında paylaştığında Kütahya ve Ulu-borlu (Borgulu) havalisi, Melik Gıyâseddin Keyhüsrev'e düşmüştü. Bu şehzade merkez olarak

¹ Osman TURAN: *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Boğaziçi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1993, s.55,155,157.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic*

Volume 4/3 Spring 2009

Lâdik 'de yetişmiş Türk şâirlerinden Muarrif Lâdiki lakablı bir şâir mâlûm olduğu gibi (F. Köprülü, *Türk Edebiyatında ilk Mutasavvıflar*, İstanbul, 1919, s. 263), manzum bir Hasan Hüseyin hikâyesi yazmış olan (Millet Kütüp. nr. 1518) Nakiboğlu da büyük bir ihtimalle bu şehirdendir. Aflâkî'nin *Manâkıb al-ʿarifin*'inde Ulu Arif Çelebi (ölm. 719=1319) ile aynı asırda gösterilen Nakiboğlu Tâceddin'in bu şâirden başka birisi olmadığını kuvvetle tahmin etmekteyiz (Clément Huart, *Les Saints des Derviches Tourneurs*, II, 329).

2. *Aydın-oğulları* (1307-1403): Bursa'da Ulu Câmi kütübhanesi (nr. 21)'nde baş tarafı eksik bir *Kıyas-ı Enbiyâ* vardır. Bunun tam bir nüshası sonradan maarif vekâleti tarafından satın alındığından, bunun Aydınoğlu Mehmed Bey (707-734=1307-1333) adına Arapça'dan tercüme edildiği anlaşılmış olup, müellifi meçhûldür. Yine Mehmed Bey adına bir *Tazkirat al-avliyâ* tercümesi de Veliyüddin Efendi Kütübhanesi'ndedir. Aydınoğulları adına yazılmış ikinci mühim bir eser de, Mes'ud adlı bir müellifin Mehmed Bey'in oğlu meşhur Umur Bey emriyle tercüme ettiği *Kelile ve Dimne*'dir. Tercüme edenin mukaddimesine göre, daha Mehmed Bey'in sağlığında ve Umur Bey pek genç iken yazılan bu eserin herhalde 734 tarihinden öncesine âit olduğu anlaşılıyor (Bir nüshası Bodleian Türkçe yazmaları arasında [Marsh 180], diğer nüshası Lâleli [Ragıp Paşa] Kütübhanesi 1897 numaradadır).

3. *Menteşe-oğulları* (1300-1425): Bunlardan Mehmed Bey adına Barçınlı Mahmud bin Mehmed'in Farsça'dan tercüme ettiği *Bâznâma*, Hammer'in neşri sâyesinde malûmdur. Mehmed Bey'in 786 (1384) tarihli bir sikkesi mevcut olduğundan, bu eserin ne zaman yazıldığını yaklaşık olarak bilmek mümkündür. Kâtib Çelebi, Mehmed b. Mahmud Şirvânî'nin, İlyas b. Mehmed Bey nâmına *İlyâsiya* adlı Arapça bir eser te'lif ederek, sonra yine İlyas Bey'in emriyle bunu Türkçe'ye tercüme ettiğini ancak dilinin kaba olduğunu kaydeder. XIV. asır sonlarına âit olan bu eserin nüshası henüz bilinmemektedir.

4. *Germiyan-oğulları* (1300?-1423): Bunlardan Süleyman bin Mehmed Bey (770-790) nâmına *Qâbüsnâma* ve *Marzibânnâma*'nin Türkçe'ye tercüme edildiği rivâyet edilirse de (Ahmed Tevhid, *Germiyan Beyleri*, *T O E M*, nr. 8), ikincisinin nüshası mâlûm değildir. Şeyh-oğlu, *Hurşid-nâme* adlı büyük mesnevisinin mukaddimesinde, bu Süleyman Şah'dan bahsediyor. [Mustafa Çetin Varlık, *Germiyan Oğulları* İstanbul, 1977].

5. *Hamid-oğulları* (1300-1391): Ankara kütübhanesi yazmaları arasında 542 numarada, müellifi meçhul bir *Sûrat al-Mulk Tefsiri* vardır ki, Hızır b. Gölbeyi isminde Anadolu emirlerinden birinin emriyle yazılmıştır. Bu Hızır Bey'in Eğridir gölü

havâlisinde hüküm süren Hamid-oğullarından Dündar Bey'in oğlu olduğunu ve Dündar Bey'e belki de Gölbeyi lakabı verildiğini tahmin ediyoruz. Böyle olmasa bile, bu eser dili bakımından herhalde XIV. asır mahsûllerindedir.

6. *Osman-oğulları* (Osmanlı Devleti): Ankaralı Mustafa b. Mahmud adlı biri, Orhan'ın şehzâdesi Süleyman Paşa nâmına bir *Sûrat al-Mulk Tefsiri* yazmıştır (nüshası Beyazıt Devlet Kütüp.). Yine bu zâtın aynı kütübhanede *Hilv al-Nâsihîn* adlı Türkçe bir eseri daha olduğunu Bursalı Tahir Bey söylüyor (*OM*, II, 13). Murad I. adına yazılmış eserler arasında, Tokat kalesi dizdarı Arif Ali'nin 762'de onun emriyle yeniden kaleme aldığı *Dânişmend-nâme*'yi ve meçhul bir müellifin manzum *Kelile ve Dimne* tercümesini zikredebiliriz (Pertsch, *Die türkischen Handschriften... zu Gotha*, s. 168). Bu zikredilen eserlerden başka yine bu asırda Anadolu'nun muhtelif sâhalarında yazılmış birtakım eserler de elimizde bulunuyor: 710 (1310)'da yazılmış *Taberî Tercümesi* (Rieu, *Catalogue of Turkish Mss. of the British Museum*, s. 22). Şâdî veya Şeyyâd adlı bir şâirin 763 (1361)'te Kastamonu'da yazdığı ve Kötürüm Bayezid'e takdim ettiği manzum bir *Dâstân-ı Mahtel-i Hüseyin* ile, yine bu eserle aynı cild dâhilinde bulunan İzzeddinoğlu'nun *Tāvûs* manzûmesi, Ali'nin *Hazret-i Ömer Destanı*, 760 (1359)'ta yazılmış müellifi meçhul bir *Mihr ü Vefâ mesnevisi*, Hocaoglu'nun bir münâcatı, Sinanoğlu'nun manzum nasihatleri (hususî kütübhanemiz yazmaları arasında), Beypazarlı Muazoglu Hasan'ın *Garzavât-ı Ali* adlı mesnevisiyle, yine Ali'nin, *Feth-i Kal'a-i Selâsil* adlı diğer mesnevisi (Millet Kütüp. yaz. nr. 1518), Thury Josef'in bahsettiği 741'de yazılmış müellifi meçhul *Tezkire-i Evliyâ-i Attâr* tercümesi (*Türk Dili yâdigârları*, *Millî Tettebbular Mecmuası*, sayı 4, s. 107)'dir. Acaba Pariste' *Bibliothèque National* (Ancien fond turc 87)'deki *Tezkire-i Evliyâ* tercümesi bunun diğer bir nüshası mıdır? Mevlânâ Sinâneddin Akşehrî halifesi Ahmed b. Derviş'in *Menâkıb al-abrâr fî maqâlât al-ahyâr* adlı eseri (Köprülü Kütübhanesi, nr. 253, 11), Mevlevî Yusuf Meddâh'ın 770 (1368/1369)'te Sivas'ta yazdığı, *Varka ve Gülşah* mesnevisi [Varka ve Gülşah hakkında fazla bilgi için bk. İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, Ankara, 1937, s. 82; İsmail Hikmet Ertaylan, *Varaka ve Gülşah*, İstanbul, 1945; A. Ateş, *Farsça bir eski Varka ve Gülşah mesnevisi*, *TDED*, İstanbul 1954, V, 33-50] Tursun Fakih'in büyük bir mesnevisi (hususî kütüp.), Ali'nin *Hikâyet-i Ken'ân ve Şim'ûn* adlı mesnevisi (hususî kütüp. yazmaları), Hacı Paşa'nın *Teshil'i* (Pertsch, *Die türkisch Handschr...*, *Gotha*, s. 97; nüshaları çoktur), İshak b. Murad'ın, 790 (1397)'da yazdığı *Muntaḥab al-Şifâ* (Pertsch, *ayn. esr.*, s. 99); *Bibliothèque National*'de ve Ankara Maarif Kütübhanesi'nde nüshaları vardır)'sı, *Manâkıb al-ʿarifin* müellifi

آل کرمان کتابه‌لی

تاریخ انجمنی مجموعه‌سک برنجی جزئیه (صفحه ۳۵) احمدتوحید بك « روم سلجوقی دولتک انقراضیه تشكیل ایدن طوائف ملوك » سر لوحه‌سی تحته مهم بر مقاله‌نك نشرینه باشلادی . فی الواقع اناطولیده حکومت سلجوقیه‌نك میراثه قونوب حتی دولت عثمانیه‌نك تأسندن سکره دخی خیلی وقت حکومت ایدن طوائف ملوك حقه‌ه تاریخلری عزمک ویردیکی معلومات بك ناقص اولدیندن توحیدبکک تدقیقات موشکافانه‌سی سایه‌سند مکمل بر « طوائف ملوك تاریخی » وجوده کله‌جکی شهیدن وارسته‌در . انجق جمع و تلیق ایده‌جکی معلومات تاریخی‌بی و نائق محکوکه ایله دخی توثیق و تطبیق ایملک فائده‌دن خالی اولدیندن بوبابده کندونه بر خدمت ناچیزانه اولور ملاحظه‌سیله شمده‌یه قدر معلوم اولانلره [۱] بالآخره الدهه ایتدیکم کرمان اوغللرینه عائد کتابه‌لرک هیئت مجموعه‌سیله بوراده نشرینی موافق کوردم .

[۱] کوتامیه‌ده کی کتابه‌لرک بمضری موسیو هوآر Epigraphic de l'Asie Mineure نام ائرنده نشر ایتش ایه‌ده یازیلرک بك قاریشق اوله . سندن ومؤلنک اوزونجه تدقیقه وقتی بولنامسندن طولای حل وقرائلری نقصاندر . بوکتابه‌لر برلرنده نومروسیله کوسترکدر . نجیب عاصم بك ده‌یمقوب چلی‌نك وفقیه‌سی نشر ایتشدر . توحید بك موزه‌ه هابونک مسکوکات عتیقه‌ه اسلامییه قتلوغنده (جلد ۴) بولنری مأخذ اوله‌رق قوللاشدر .

یمقوب اول سنه ۶۹۹

انقره‌ده قزل بك جامعی منبری

اغاج منبر خراب اولدیندن انقازی موزه‌ه هابونه نقل اولمشدر . ایکی‌سטר قبارتمه و گرفت سلجوقی نك . طولی مترو ۰،۸۶ ، عرضی ۰،۲۶ .

(۱) جدد هذا المنبر المبارك في أيام السلطان الاعظم علاءالدنيا والدين ابوالفتح كيقباد بن فرامرز خلدالله سلطانه

(۲) الامير الاجل الكبير یمقوب بن علیشر [۱] جددالله مجده فی شهر سنه تسع وتسعين وستماية

بوکتابه علامالدين کيقباد نالك زماننده وضع اولمشدر حالبوکه مشارالیه برروایتده ایکی ویا اوچ ، دیگر روایتده درت دفعه حکومت ایلش اولدیندن هانکی دفعه‌نه تصادف ایتدیکی بیکه من [۲] هر حالده کتابه‌نك محتوی بولندی ۶۹۹ سنه‌سی دولت عثمانیه‌نك مبدأ تأسی تاریخی اولق اوزره اعتبار وقبول اولدیندن بزجه برامیت مخصوصه‌بی حائزدر . منبرک مجددی اولان « یمقوب بن علیشر » بوراده « الامیر الاجل الکیر » القابله یاد اولمنسه نظراً کندونسک امرای سلجوقیه‌نك اک ایلری کلنلرندن اولسی لازمکلور . بوذاتک کرمان اوغلی اولدینده شبه ایدیله من . فی الواقع علیشر اسندن سکره برده « بن کرمان » عباره‌سی بکله نیر ایدی انجق دولت سلجوقیه‌یه تابع بیوک برامیرک کتابه‌نه عائله اسندی علاوه ایتمه‌سی استغراب اولته من .

« علیشر » اسنی مورخلریمز کرمان عائله‌سک ایکنجیسی یعنی امیر کرمانک اوغلی اوله‌رق کوستریورلر . مع التأسف عائله‌نك جدی اولان امیر کرمانک نامنی محتوی شمده‌یه قدرهیچ برکتابه بولنه مامشدر .

[۱] کتابه‌ده « علیشر » املاسی محققدر . آتیده ۱۱۴ نجی صفحه‌یه و ۵ نجی نوبه صراحت ایتدیکز . — [۲] توحید بك ، موزه‌ه هابون مسکوکات قتلوغی ، جلد ۴ ، صفحه ۱۰۵ و ۲۴۳

-Yakup Bey Kütahya Kütahya
-Germiyan Oğulları

II. YAKUP BEY'İN TAŞ VAKFIYESİNİN DİL VE İMLÂ ÖZELLİKLERİ İLE TARİHİ AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

TUNCER GÜLENSOY

Bilindiği gibi vakfiyeler, bir devrin kültür ve sosyal hayatını yansıttığı kadar, o devrin dili üzerine de aydınlatıcı bilgi verirler. Ele alarak işlemeye çalıştığımız bu Taş Vakfiye de Türk tarihinde bir beyliğe adını veren "Germiyan Oğulları" gibi büyük bir sülâlenin sosyal görüşünü zamanımıza kadar getirdiği ve devrinin dili hakkında da bilgi verdiği için önemlidir.

Burada, vakfiyenin sahibi II. Yakup Bey ve devrinin tarihî olayları üzerinde duracak değiliz. Bu devir üzerine yazılan müstakil monografiler ve son olarak yapılan Doktora çalışması bizi bu konuda yeteri kadar aydınlatmıştır. Burada yalnız vakfiyenin okunuşu üzerine bazı fikir beyanlarında bulunmak, bizden önce bu vakfiye üzerinde çalışan sayın üstadlarımız ve meslekdaşlarımızın yanlış okuduğunu sandığımız bazı ifâdelerini düzeltmek istiyoruz.

Bizden önce Balhasanoğlu (Necip Asım Bey)¹, Halil Ethem Bey², İ. H. Uzunçarşılı³, F. N. Uzluk⁴, ve son olarak da Doktora tezi içersinde Mustafa Çetin Varlık⁵ vakfiye üzerinde çalışmışlardır.

Bu girişin ardında görüleceği gibi, Taş Vakfiyenin tam metnini Türk ilmi çevriyazı işaretleri ile yeniden inşâ etmek ve metnin aslı gününün imlâ özellikleri ile yeniden vermek gereğini duydum. Metnin altına koyduğum notlarla da kelime veya cümleleri neden bu şekilde okuduğumu ispatlayacak notlar ekledim. Ayrıca bâza tarihî kişiler ve yerler hakkında da notlar eklenmiştir.

¹ Balhasanoğlu, *Un Inscription Turque a Kütahya*, KSz, VI, Budapest 1905, s. 351-359.

² Halil Ethem Bey, *Al-i Germiyan Kitabeleri*, Tarih-i Osmanî Encümeni Mec., yıl 1, (İstanbul 1329/1911), s. 113-120.

³ İ. H. Uzunçarşılı, *Kütahya Şehri*, İstanbul 1932 (s. 79-88).

⁴ F. N. Uzluk, *Germiyanoğlu Yakup II. Bey'in Vakfiyesi*, Vakıflar Dergisi, C. VIII.

⁵ M. Ç. Varlık, *Germiyan Oğulları Tarihi (1300-1429)*, Ankara 1974, s. 147-149.

17 1 AGUSTOS 1993

GERMİYANOĞLU YAKUP II. BEYİN VAKFIYESİ

Feridun Nafiz UZLUK

*Benim Devletli Sultanım akibetin
hayır olsun*

*Yediğin bal ile kaymak yürüdüğün
çayır olsun*

L Â E D R İ

Germiyan oğlu Yakup Beyin, Mevlâna'nın makamında oturan Cemaleddin Çelebi bin Âdil Çelebiye, Evaili Zilkade 825/22 Ekim 1422 tarihinde vermiş olduğu, orijinali elimizde bulunan Vakıfname, birkaç cihetten önemli olduğu için, yayınlanmasını uygun görmekteyim. Vakfiye'de 4 türlü şahıs vardır:

- 1 — Vâkıfı yapan, vakfiyeyi tanzim ettiren emir Yakup Bey Çelebi; Germiyan Hükümdarı olup Süleyman Şah bin Mehmet Çağşadan Bey bin Yakup Bey bin Seyfeddin Alişir Bey bin Yakup Bey bin Kerimeddin bey (!).
- 2 — Murat Bey, Osmanlı Müverrihlerinin sonradan Sultan diye adlandırdıkları, gerçekte ise bütün o devir kaynaklarının bey dedikleri zat olup, bin Çelebi Mehmet Bey bin Yıldırım Bayezit Bey bin Murad-ı Hüdevendigâr Bey bin Gazi Orhan Bey bin Gazi Osman Bey bin Ertuğrul Bey bin (!).
- 3 — Cemaleddin Çelebi, Mevlâna makamında, büyük babası II. Celâleddin Mehmet Ârif Çelebiden sonra bulunmuştur. Ce-

maleddin Çelebinin babası, Âdil Çelebi olduğu, hem bu vakfiyede yazılı, hem bizim elimizdeki silsilenamelerde bildirildiği gibi, Üsküdar Selim-ağa kitaplığında Emir Hoca Kemankuş bölümünde (414) numarada kayıtlı farsça Menkibül Ârifin مناقب العارفين isimli Eflâki dedenin şöhretli eserinin hem baş tarafında, hem sonunda (Nesepname-i Hazreti Mevlâna Celâlül Hak-ı veddin Kaddeserrehülaziz başlığı altında şöyle yazılıdır: Mevlâna Cemaleddin bin Mevlâna Âdil, bin Mevlâna Ârif, bin Mevlâna Âdil, bin Mevlâna Ârif, bin Sultan Veled bin Sultanul Ârifin Hazreti Mevlâna Celâlül-Hakki veddin bin Sultanul Ulema Kaddesenallahu bi sirrehul aziz bin Mevlâ Hüseyinül Hatibi bin Mevlâna Ahmedül Hatibi bin Mevlâ Mahmut bin Mevlâ Sabit bin Mevlâ Müseyyep bin Mevlâna Hamad bin Mevlâna Abdurrahman bin Hazreti Ebubekiri Sıddik Radiyallahu anhum ve an cemiüssehabeti ve anhum ecmain haza esahhül akvali fi nisbeti kaddesallahu sirrehul aziz¹.

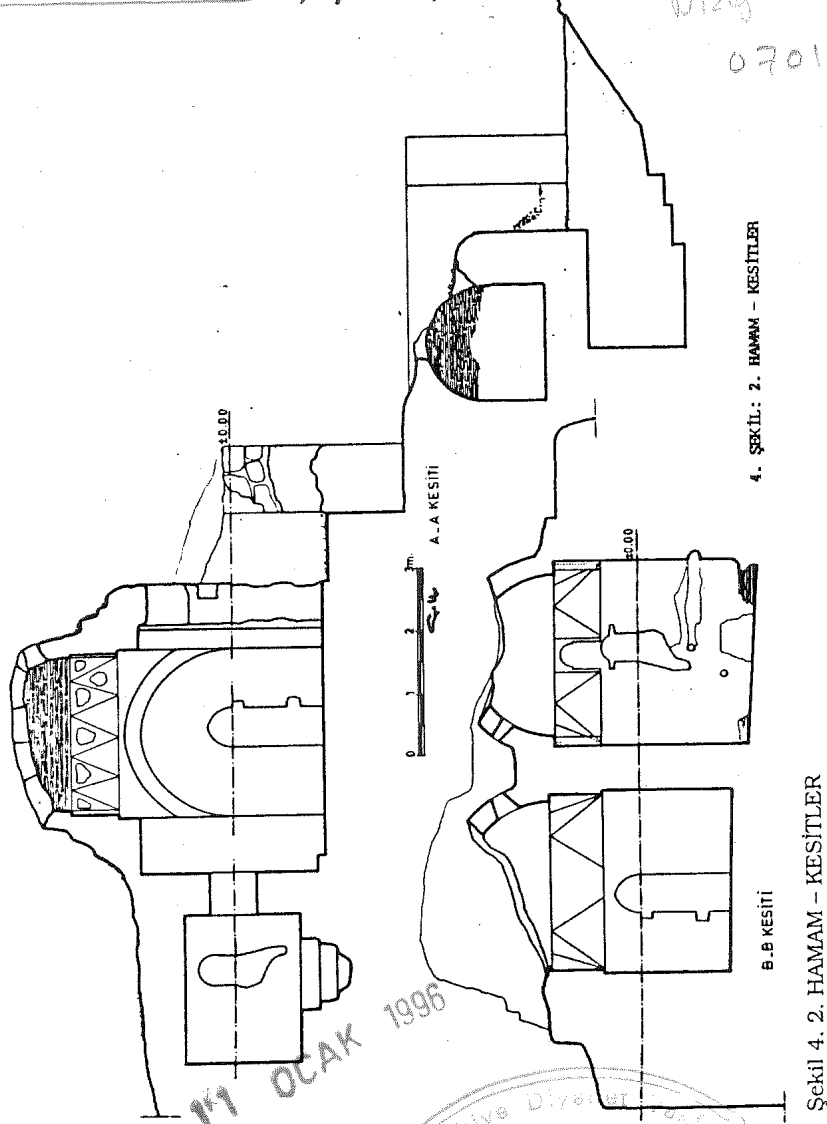
1. 1921 yılında yani 48 sene evvel yazdığım notta : 193 yaprak yani 386 sahife, beher sayfada 24 satır vardır. Güzel talik ile yazılmıştır. Cemaleddin Çelebinin silsilenamesi kitabın önünde, sonunda kaydolunduğu-

[23-27 Eylül-1991 İstanbul]

Bildiriler: cilt: III, Ankara-1995, s. 397-412.

DN: 35313-3 745.5956 T.S.A.S. Orjinal - Tashih

070187

Şekil 4. 2. HAMAM - KESİTLER

Germiyanoğulları Beyliği Dönemi Türbeleri

A. Osman Uysal

Anadolu Selçuklu devletinin çökmeye başlamasından sonra teşekkül eden beyliklerden birisi olan Germiyanoğulları Beyliği (1300-1429) sahasında inşa edilen eserlerden bir kısmı zamanla yok olup gitmiş, bazıları ise, değişen oranlarda orijinal durumlarını muhafaza ederek günümüze kadar gelebilmişlerdir.

Bunlar arasında dikkati çeken bir yapı grubu da türbelerdir.

Batı Anadolu'nun bir bölümünde, XIV. yüzyıl başlarından M. 1429 yılına kadar hüküm süren Germiyanoğulları döneminden kalan türbeler Kütahya, Afyon, Tavşanlı gibi şehir merkezleri ile bazı kasaba ve köylerden başka, bugün metruk hâle gelmiş eski yerleşim yerlerinde karımıza çıkmaktadırlar.

Bir kısmı ilk defa tarafımızdan bilim dünyasına tanıtılan bu dönem türbelerinden, Kütahya'da yer alan ve M. 1366-67 tarihli kitabesi bir çeşme üzerine yerleştirilen yapı bugün mevcut değildir.

Devrin âlimi ve kadısı İshak Fakih'in camiinde (M. 1422-1434) bulunan türbesi bağımsız bir yapı olmayıp, son cemaat yeri revağının batı bölümünü işgal etmektedir. Buradaki yarım kubbe örtülü çıkıntı da türbeye aittir.

II. Yakub Çelebi'nin türbesi, imarete (M. 1411-1414) bitişik durumda olmasına rağmen, form özellikleri ve dilatasyon nedeniyle bağımsız bir türbe gibi değerlendirilmeyi zorunlu kılmaktadır.

Bunların dışında kalan ve araştırmamızın esasını teşkil eden toplam 13 türbe, bağımsız birer bina hüviyetindedirler. Söz konusu türbelerden sadece Tavşanlı Dede Balı (Mülayim Dede) Türbesi'nde kitabe vardır. Ötekilerin hiçbirisinde inşa kitabesine rastlanmamıştır. Dede Balı Türbesi'ndeki de aslında bir imarete ait görünmektedir⁽¹⁾.

Bu nedenle yapılar, tarihi kaynaklara ve stil kritiğine dayanılarak tarihlendirilmişlerdir.

Biz burada, tarihlendirme probleminin ayrıntılarına girmek istemiyoruz. Kısaca değinecek olursak, yaptığımız tahlillere göre, Germiyanoğulları dönemi türbelerinden Sivaslı Hacım Sultan Köyü'ndeki Hacım Sultan Kümbeti, Çivril Beyce Sultan Kümbeti, Altıntaş Alıncık Köyü Türbesi, ve Sandıklı Muradın (Muradım) Türbesi XIV. yüzyılda, Kula Süleyman Şah Türbesi (M. 1387), Afyon Süleyman Şah Türbesi, Altıntaş Işıklar Köyü I. no.lu türbe ve Kütahya Paşam Sultan Türbesi XIV. yüzyılın ikinci yarısında, Tavşanlı Dede Balı Türbesi, Kütahya II. Yakub Çelebi Türbesi ve Kütahya İshak Fakih Türbesi XV. yüzyılın ilk çeyreği içinde inşa edilmişlerdir.

Eserlerin hiçbirinin mimarı bilinmemektedir.

Germiyonlu devrinden bağımsız yapı durumundaki türbeler, tipolojik açıdan yedi grupta toplanmaktadırlar. Burada şunu hemen vurgulamak

Germiyanoqullari

lucrative and, at present, constitutes the main Gbaya investment strategy, although Gbaya participation in this economic activity is limited by lack of capital.

Although the Gbaya enjoy a stable subsistence economy, they are often frustrated in their attempts to involve themselves in commercial and wage-earning activities, which are dominated by Hausa, Fulani and Kanuri. Their cash crop income is also limited by marketing difficulties due to the distance from the more populous regions of Cameroon.

Broadly speaking, Gbaya see themselves as being presented with two alternative models for economic success. On the one hand, they can attempt to penetrate the Western-oriented economic sector, which is closely associated with the life-style of southern Cameroonian people. This alternative is linked with cultural attributes such as European-style education, the use of French and/or English languages, Western dress and the practice of Christianity.

On the other hand, Gbaya may seek to model their lives after those of the urban Muslims of northern Cameroon, a mode of livelihood associated with trading and cattle, with Islam and the use of Fulani and/or Hausa languages and with ample robes and embroidered skull caps. As of non, the balance of choice between these radically different alternatives is a fine one, and it is difficult to predict the direction of future social change for the Gbaya people of Cameroon.

BIBLIOGRAPHY

Burnham, Philip., *Opportunity and Constraint in a Savanna Society*, London, Academic Press, 1980.

—, "Racial Classification and Identity in the Meiganga Region: North Cameroon", *Race and Social Difference*, edited by P. Baxter and B. Sansom, Harmondsworth, Penguin Books, 1972.

—, "Raiders and Traders in Adamawa", *Asian and African Systems of Slavery*, edited by J. Watson, Oxford, Basil Blackwell and Mott, 1980.

—, "Regroupment and Mobile Societies: Two Cameroon Cases", *The Journal of African History*, 16/4, 1975, pp. 577-594.

Lewis, I.M. (ed.), *Islam in Tropical Africa*, London, Oxford University Press, 1966.

Trimingham, J. Spencer, *The Influence of Islam Upon Africa*, New York, Praeger, 1968.

—, *Islam in West Africa*, London, Oxford University Press, 1959.

F. AZAMI

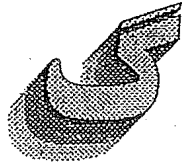
✓
Germiyān-O-Ghullari

Tribe of Turkey

The Germiyān-O-Ghullari was at first the name of a Turkoman tribe, afterwards applied to a family, then to an amirate. Mentioned from the 6th/12th century in the history of the Anatolian Turks, the Germiyān appeared for the first time in 636-37/1239 in the reign of the Saljuqid Ghiyath al-Din Kaykhusraw II. At this time the Germiyān Muzaffar al-Dīn b. 'Alī Shīr, installed in the region of Malatya, was sent at the head of a troop of Kurds and Germiyān against the Turkoman rebel Baba Ishaq.

It was however, in western Anatolia, in the region of Kutahya, that the Germiyān were in 675-6/1277 when under the leadership of Husām al-Dīn b. 'Alī Shir, they took part in the punitive expedition against Jimri and his ally Mehmed the Karamānid. After the execution of Ghiyath al-Din Kaykhusraw 111 by the Mongols in 682/1283, and the accession of Mas'ūd II, it seems that the Germiyān sought to break their bonds of vassalage towards the Saljuqids and to proclaim their independence.

The downfall of Mas'ud, however, put an end to the hostilities between the Germiyān and the Saljuqids, as is revealed by an inscription in the mosque of Kizil Beg at Ankara, dated 699/1299, according to which Ya'qūb b. 'Alī Shir, whose possessions at that time extended up to this town, declared himself a vassal of 'Ala al-Din Kayqobad III. This Ya'qub b. 'Alī Shir was the founder of the amirate of Germiyān, under the Mongol Ilkhan; the breakdown of the central power was progressively to give him complete independence. According to al-'Umari he was the most powerful of the Turkish amirs, many of whom, such as his former *subashi* Mehmed Beg Aydhin-oghlu, had at first waged war in his name before becoming independent. The Byzantine emperor paid him an annual tribute of 100,000 pieces of gold.

گرمیان اوغوللری ← گرمیانیان

دست مغول‌ها، گرمیانیان که گمان منی رفت، از هواداران وی هستند با جانشین او مسعود دوم سلجوقی (- ۶۸۳ ق) به نبرد پرداختند. یعقوب یکم گرمیانی (- پس از ۷۲۸ ق) که پایه‌گذار این امیرنشین بود، خود را فرمان‌گزار دولت علاءالدین‌کی قباد سوم (۶۹۸ - ۷۰۱ ق) خواند. یعقوب یکم در سال‌هایی که دولت سلجوقیان آناتولی در سرایش زوال افتاده بود، فرصت یافت تا وسیع‌ترین و قدرتمندترین امیرنشین ترک را در غرب آناتولی پی‌افکند. مرکز حکومت وی کوتاهیه بود و قلمرو او بخش بیش‌تر فریگیای قدیم را دربرمی‌گرفت. این منطقه از مزیت داشتن راه‌های بازرگانی در حوزه رود مندرس برخوردار بود. یعقوب بیگ با پذیرفتن سیادت ایلیخانان، مانند دیگر امیران، سالانه مالیاتی به خزانه ایلیخانان می‌پرداخت. چون نیروی نظامی تعلیم‌دیده‌ای داشت، دیگر امیرنشین‌ها از او هراس داشتند. افزون بر کوتاهیه، شهرهایی چون طاوشانلی، اغری‌گوز، گدین، سیماو، اشمه، کوله، گوس‌اویوق و چهارشنبه در فرمان امیرنشین گرمیان بودند. یعقوب بیگ در ۷۰۵ ق شهر تریبولیس و انگیر (کلیساکوی) را گرفت و در پی آن، با این‌که فیلا دلفیا (=

گرمیانیان (ger.mi.yā.ni.yān) / گرمیان اوغوللری / بنی‌گرمیان، خاندانی ترکمان که از ۶۹۹ ق / ۱۲۹۹ تا ۸۳۲ ق / ۱۴۲۸ در ولایت گرمیان در غرب آناتولی فرمان راندند. نخستین بار از گرمیان در تاریخ ترکان آناتولی در سده ششم هجری یاد شده است. گویا ترکمان‌های گرمیان که نخستین بار در حوالی ملطیه دیده شده‌اند با جلال‌الدین منکبرنی (۶۱۷ - ۶۲۸ ق) به آناتولی رفتند و سپس به خدمت سلجوقیان روم درآمدند. گرمیانیان در ۶۳۶ / ۶۳۷ ق در پادشاهی غیاث‌الدین‌کی خسرو دوم سلجوقی (۶۳۴ - ۶۴۴ ق) بر سر کار آمدند. در سلجوقنامه ابن‌بی‌بی آمده است که مظفرالدین‌علی شیر با شماری از قبیله گرمیان و سواران کرد به سرکوبی باباشحاق خارجی فرستاده شد، اما شکست خورد. در ۶۷۶ ق حسام‌الدین، پسر علی شیر، فتنه جمری (کسی که محمد قرامان او را به دروغ پسرکی کاوس فراتمود) را فرونشاند و جمری را دستگیر و تسلیم کی خسرو سوم سلجوقی (۶۶۳ - ۶۸۲ ق) کرد. پس از اعدام غیاث‌الدین‌کی خسرو سوم به